

**Európa Kulturális Fővárosai:  
Út a sikerhez (1985-2010)**

## **Európa Kulturális Fővárosai: út a sikerhez (1985–2010)**

*Az Európa Kulturális Fővárosa program 1985 januárjában született Athén repülőtérének várójában. Melina Mercouri színésznő, későbbi görög kulturális miniszter, valamint francia kollégája, Jack Lang éppen Európa kulturális minisztereinek találkozásáról érkeztek, amikor Mercouri – abbéli panaszában, hogy mennyire ritkán tartanak hasonló miniszteri találkozót – megfogalmazta azt az ötletet, hogy tartsanak egy évenkénti eseménysorozatot, amely rávilágít egyes európai városokra, és azok kultúrában betöltött szerepére. Lang azonnal az ötlet mellé állt, a folyamat pedig hamarosan elindult.*

25 évvel később az Európa Kulturális Fővárosa a földrész legambiciózusabb kulturális programja, mind méretében, mind hatókörében. Célja egyebek mellett az, hogy felhívja az európai polgárok figyelmét közös értékeikre.

Az eddigi Kulturális Fővárosok között ugyanúgy találunk nemzeti fővárosokat, mint kisebb, de szimbolikus jelentőségű városokat, mint Weimart vagy Santiago de Compostelát. 2000-ben, a millennium évében egyszerre kilenc város birtokolta a címet, 2007 óta pedig évente két város részesül az elismerésben, ez alól 2010 kivétel, ekkor három város kapta meg a titulust.

Nincs két azonos város, nincs két azonos lebonyolítási mód. A program, mint egy élő organizmus, folyamatosan alakul és fejlődik.

Az első Kultúra Európai Városa (ahogyan akkoriban hívták) Mercouri nyomán Athén volt. Athénnek mindössze 7 hónapja volt felkészülni. A koncepció teljesen új mivolta miatt a legelső eseményből hiányzott a társadalmi csoportok integrációjának gondolata – amit a későbbi pályázók prioritásként kezeltek. 1986 után sorrendben Amszterdam, Berlin, Párizs, Glasgow, Dublin, Madrid, Antwerpen, Lisszabon, Luxembourg, Koppenhága, Thesszaloniki, Stockholm, majd Weimar következett.

1992 óta az Európai Kultúra Hónapja kelet- és közép-európai városokra koncentrál, és összekapcsolódik Európa Kulturális Fővárosaival. 2004-ig a Kultúra Európai Városa projektek tervezése kormányközi feladat volt, a Miniszterek Tanácsa kezében, külső szakértők és értékelések bevonása nélkül.

Glasgow 1990-es címe megfiatalította a hanyatló, utcai bűnözés és magas munkanélküliség sújtotta várost, amely ma már kedvelt úti cél. Antwerpenben 1993-ban a program segítette megkérdőjelezni a feltörekvőben lévő szélsőséges politikai tendenciákat. Helyreállítási projektet és kulturális programokat indítottak, a város pedig ma egyet jelent a kreativitással.

Európa másik felén, 1997-ben Thesszaloniki célja az volt, hogy magát a Balkán metropoliszaként aposztrofálja. A tervezés során sok nehézségbe ütköztek, ami nem segítette a problémamentes lebonyolítást. A város kulturális infrastruktúrája ma Athén mögött a második.

2000-ben, a millennium évében kilenc város is (Avignon, Bergen, Bologna, Brüsszel, Krakkó, Helsinki, Prága, Reykjavík és Santiago de Compostela) megkapta a címet, amivel nem mindenki értett egyet, ugyanakkor figyelemre méltó kísérlet volt a határokon átívelő kulturális együttműködésre.

Miért ölnek ennyi pénzt a városok a kulturális évek szervezésébe? Különböző válaszok lehetségesek: azért, hogy jelet hagyjanak a világtérképen, hogy hosszú távú kulturális fejlesztést folytassanak, vagy csak végigünnepeljenek egy egész évet. Brüsszel 2000-ben a

társadalmi kohéziót, Porto 2001-ben a gazdasági fejlesztést jelölte meg programja legfontosabb céljaként.

A kulturális év szervezése általában 4 évet vesz igénybe, bár Dublinnak az 1991-es kormányváltás miatt csak 14 hónapja maradt. Maguk a kulturális programok általában a város, a szervezők, az ambíciók és elképzelések keverékeként jönnek létre, és mindig meg kell találni az egyensúlyt a hagyományos és a kortárs művészet, a helyi kezdeményezések és a széles nyilvánosságnak szóló események, a nagy nemzetközi nevek és a helyi tehetségek között, valamint abban is egyezségekre kell jutni, hogy hány program szerepeljen a kínálatban.

2001-ben Rotterdam és Porto osztozott a címen, Basel és Riga pedig Kulturális Hónapot tartott. Bruges és Salamanca voltak a 2002-es városok, Graz 2003-ban egyedül viselte a címet, míg a kulturális hónap Szentpéterváron tartatott, 2004-ben pedig ismét megosztott címet birtokolt Genova és Lille.

1999-től az Európai Parlament és a Tanács az Európa Kulturális Fővárosa projektet közösségi tevékenységgé minősítette.

Írországból 2005-ben négy város is nevezett, majd a kiválasztó bizottság Corkot hirdette győztesnek. 2008-ban 12 brit város szállt harcba, végül Liverpoolé lett a cím.

A legtöbb város az évet felhasználta arra, hogy egyúttal átalakítson, újjáépítsen épületeket. Weimar felújította vasútállomását, Koppenhága kikötőjét főiskolává alakította, Thessaloniki és Porto pedig belefogott a város újjáalakításába.

A kulturális év sikeréhez a média is jelentősen hozzájárul. 1995 óta van honlapja az aktuális fővárosnak, és más sokoldalú célokra (közvetítések, e-konferenciák) is használják az internetet. A hatékonysághoz a helyi szponzorok is hozzátesznek: Lille-be 2004-ben a nemzeti vasúttársaság (SNCF) kedvezményes jegyeket kínált francia és belga városokból.

Nemrégiben a nevezési folyamat megváltozott. Korábban túl sok tagállam jelölt mindössze egy várost, ráadásul a program európai dimenziója gyakran gyenge volt. Ma az európai dimenzió előfeltétele a nevezésnek, csakúgy, mint az állampolgári részvétel az utóhatásokban.

Mostantól kezdve egy, az európai intézmények által választott szakemberekből álló kiválasztó bizottság jelöli ki a pályázók közül a győztes várost. A Bizottság kis összegű támogatással járul hozzá a költségekhez. 1995 és 2004 között az Európa Kulturális Fővárosa projektek átlagos teljes költsége 8-74 millió euró volt, amit az állam, a régió és maga a város finanszírozott. 2010-től a Bizottság hozzájárulását a Melina Mercouri-díjon keresztül folyósítják, 1,5 millió euró értékben. A pénzt nem automatikusan, hanem bizonyos előfeltételek teljesítése után bocsátják rendelkezésre.

Az európai dimenzió több módon is kifejezésre jutott. 2009-ben Vilnius a barokk mozgalomban fejezte ki, annak különleges hatására, olasz és közép-európai behatására irányítva a figyelmet. Lille 2004-ben az európai művészekre fókuszált, és tematikus hétvégéket tartott más európai és Európán kívüli országokról. Graz 2003-ban előtérbe helyezte Joze Plecnik nagy hatású szlovén építész. Dara McGrath író művész Cork 2005-ös évében a territorialitás és nemzet fogalmát emelte ki, a határátkelőknél létesített fotókiállításokkal hangsúlyozva. Stavanger 2008-ban emberi jogi konferenciát szervezett, amely minden második évben ismétlődni fog.

A 2010-es pályázók közül Isztambul határokon átnyúló eseményeket tervez Európa minden területéről érkező fotósokkal, Essen a kultúrán át megvalósuló megújulást állítja a középpontba, Pécs pedig mint a Balkán kapuja pozicionálja magát. Mindezekén túl az európai dimenzió különböző országok együttműködése révén jön létre.

Az állampolgári részvétel kapcsán az Unió elvárja, hogy olyan fesztiválok, rendezvények kerüljenek megvalósításra, amelyekben az állampolgárok örömmel vesznek részt. Patrasban 2006-ban az önkéntesek az esemény nagyköveteivé váltak, Liverpool szintén kedvezményeket tett a résztvevők felé, míg Lille-ben a helyiek kezdettől fogva, az iskolákban is kiemelten aktívan vállaltak szerepet.

25 évvel az Európa Kulturális Fővárosa program kezdete után e városok idegenforgalmi, gazdasági potenciálja, valamint a társadalmi kohézióban játszott szerepe tagadhatatlan. A program egyedülálló lehetőséget biztosít a fővárosok újjáépítésére és arculatuk hangsúlyozására. Ugyanakkor, bár a titulus vonzóbbá vált, a siker továbbra is sok tényezőn múlik. Van azonban három dolog, amely elengedhetetlen egy Kulturális Főváros számára: minőségi kulturális programok, valamint támogatás az üzleti szférától és a politikai szervektől. Fontos kihívás, hogy a projekt legyen része egy hosszú távú politikai kultúrafejlesztési elkötelezettségnek és stratégiának.

Akárcsak Európa maga, e projekt is számos kihívás és tapasztalat előtt áll még a jövőben, a városi, a művészeti és a közösségi élet területén egyaránt.